

TRWAŁOŚĆ I TRWANIE. DOROBEK BIBLIOGRAFII II RZECZYPOSPOLITEJ JAKO POLSKIE DZIEDZICTWO KULTUROWE

Obchodzone w tym roku stulecie odrodzenia państwowości polskiej skłania do refleksji nad osiągnięciami, sukcesami (ale i porażkami) powstałej w 1918 r. Rzeczypospolitej. Zaistniała sytuacja społeczno-ustrojowa wykluczała bezpośrednio nawiązanie do tradycji I Rzeczypospolitej. Struktury państwa, prawo i procedury trzeba było więc stworzyć od podstaw. Odrodzone państwo zmagало się u swego zarania z licznymi problemami: prowadziło działania wojenne, walczyło o kształt granic (ostatecznie ustalone w 1922 r.), borykało się z problemami ekonomicznymi (wysoka inflacja), co nie pozostało bez wpływu na spowolnienie rozwoju nauki, kultury i oświaty. Niemniej jednak w środowiskach związanych z nauką i kulturą toczono dyskusje nad przyszłym kształtem tych obszarów życia społecznego w niepodległej Polsce.

Bibliografia jako dziedzina działalności zarówno praktycznej, jak i naukowej rzadko w świadomości społecznej postrzegana jest jako ważny składnik nauki i kultury. Dziedzictwo dokumentacyjne, a za takie należy uznać bibliografię i jej instytucje, jest bezcennym świadectwem historii, rozwoju cywilizacyjnego, źródłem wiedzy o kulturze i społeczeństwie, jest swego rodzaju archiwum pamięci zbiorowej. I jako takie powinno zostać docenione.

W ogłoszonej w 1921 r. broszurze *Organizacja bibliografii w Polsce* Stefan Vrtel-Wierczyński zebrał garść refleksji własnych oraz licznych uczonych i bibliotekarzy (Wilhelm Bruchnalski, Ludwik Bernacki, Stanisław Lam, Zygmunt Mocarski) na temat organizacji działalności bibliograficznej i za najpilniejsze zadania rodzimej bibliografii uznał: 1) ogólną rejestrację druków współczesnych, 2) bibliografię czasopism, 3) bibliografie specjalne, 4) stałą organizację bibliograficzną (Vrtel-Wierczyński, 1921, s. 18).

¹ Uniwersytet Wrocławski, Instytut Informatyki i Bibliotekoznawstwa.

Ramy prawne działalności bibliograficznej

Niewątpliwą zasługą środowiska bibliotekarskiego i bibliograficznego II Rzeczypospolitej było stworzenie systemu aktów prawnych gwarantujących realizację prac bibliograficznych. Już 12 lutego 1919 r. Minister Spraw Wewnętrznych wydał *Rozporządzenie w przedmiocie przesyłania obowiązkowych bezpłatnych egzemplarzy druków* (do *Dekretu w przedmiocie tymczasowych przepisów prasowych* z 7 lutego tego roku) bibliotekom do ich otrzymania upoważnionym w przedmiocie tymczasowych przepisów prasowych (Dekret, 1919). W tym akcie prawnym dostrzec możemy nawiązanie do tradycji przedrozbiorowej, kiedy to konstytucja sejmowa z 1781 r. nałożyła na drukarzy obowiązek dostarczania jednego egzemplarza każdego druku (książek, gazet, czasopism, kalendarzy) do Biblioteki Publicznej Żałuskich w Warszawie (Zarzębski, 1991, s. 71).

Na podstawie *Rozporządzenia* Ministerstwo Spraw Wewnętrznych w okresie od lipca 1919 do grudnia 1920 r. opublikowało pięć numerów „Biuletynu Bibliograficznego” – pierwszej bieżącej bibliografii narodowej o charakterze urzędowym. Podstawową wadą „Biuletynu Bibliograficznego”, jak pisał S. Vrtel-Wierczyński, był jego zasięg terytorialny, ograniczony do terenów byłej Kongresówki (Vrtel-Wierczyński, 1921, s. 21). Na pozostałych terenach Rzeczypospolitej obowiązywało jeszcze ustawodawstwo państw zaborczych, nierzadko przyjęte w XIX w. i nieprzystające do aktualnej sytuacji. *Rozporządzenie* Ministra Spraw Wewnętrznych, które niewątpliwie regulowało kwestie egzemplarza obowiązkowego, w ciągu ośmiu lat od wydania uzupełniano licznymi dokumentami dodatkowymi, co tylko potęgowało chaos i w żadnym wypadku nie wpłynęło na ściągalność egzemplarza obowiązkowego (Muszkowski, 1927, s. 41-42).

Dopiero *Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 10 maja 1927 r. o prawie prasowym* (Rozporządzenie, 1927a) i *Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych z dnia 4 lipca 1927 r. w sprawie bezpłatnego dostarczania druków dla celów bibliotecznych i urzędowej rejestracji* (Rozporządzenie, 1927b) ujednoliciły przepisy o dostarczaniu egzemplarza obowiązkowego dla całego obszaru Polski (Muszkowski, 1927, s. 41). Znamienne, że w tytule *Rozporządzenia* Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego pojawiło się sformułowanie „dla celów [...] urzędowej rejestracji”. Staraniem Stefana Dembego bowiem Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego przyznał nieistniejącej jeszcze Bibliotece Narodowej prawo do otrzymywania egzemplarza obowiązkowego dla celów bibliograficznych. W ten sposób ustawodawca wyszedł naprzeciw postulatowi środowiska bibliotekarskiego, które uważało, że „Prowadzenie rejestracji bibliograficznej powinno być w naszych warunkach zadaniem państwa; nakazuje to nie tylko potrzeba naukowa,

społeczna i polityczna, lecz również względ praktyczny na dostarczenie środka kontroli bibliotekom otrzymującym egzemplarze obowiązkowe” (Muszkowski, 1927, s. 67).

Ukoronowaniem zabiegów środowiska o ustawowe środki kontroli egzemplarza obowiązkowego była przyjęta przez Sejm w 1932 r. *Ustawa [z dnia 18 marca 1932] o bezpłatnym dostarczaniu druków dla celów bibliotecznych i urzędowej rejestracji* (Ustawa, 1932).

Ustawę tę uchylono dopiero 17 lipca 1968 r., uchwalając *Ustawę o bibliotekach* (Ustawa, 1968), do której wpisano również regulacje dotyczące egzemplarza obowiązkowego. Do praktyki prawnej z okresu II Rzeczypospolitej w tym zakresie powrócono dopiero po 1989 r., ustanawiając dwie odrębne ustawy: o obowiązkowych egzemplarzach bibliotecznych (Ustawa, 1996) i o bibliotekach (Ustawa, 1997).

Powołanie Instytutu Bibliograficznego

We wspomnianej broszurze z 1921 r. S. Vrtel-Wierczyński pisał o potrzebie utworzenia Biura Bibliograficznego, do którego zadań należałoby m.in. opracowywanie bibliografii czasopism bieżących i retrospektywnych (Vrtel-Wierczyński, 1921, s. 29). Kwestią sporną pozostawało usytuowanie tego typu placówki. Przy braku centralnej biblioteki kraju zadania bibliograficzne mogłyby być realizowane przez duże biblioteki uniwersyteckie. Wraz z powołaniem do życia *Rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 lutego 1928 r.* Biblioteki Narodowej w Warszawie, zrealizowane zostały postulaty środowiska o utworzeniu centrali bibliograficznej (nawet jeżeli to określenie nie było wówczas znane).

W *Rozporządzeniu* o Bibliotece Narodowej znalazł się bowiem istotny dla działalności bibliograficznej zapis: „Przy Bibliotece Narodowej czynny jest Instytut Bibliograficzny, zależny od dyrektora Biblioteki Narodowej, który ma za zadanie inicjowanie i prowadzenie wszelkich prac wchodzących w zakres bibliografii wytworów pisma, druku i grafiki” (Rozporządzenie, 1928). Według statutu Biblioteki Narodowej z 1938 r. Instytut Bibliograficzny składał się z Oddziału Rejestracji Bieżącej Druków, Oddziału Bibliografii Retrospektywnej i Specjalnej oraz Oddziału Bibliologicznego (Rozporządzenie, 1938).

Zanim Biblioteka Narodowa rozpoczęła działalność, egzemplarz obowiązkowy wpływał do Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. Po uruchomieniu centralnej biblioteki kraju egzemplarz obowiązkowy przesyłano do Działu Druków Nowszych (od 1801 r.), natomiast za opracowywanie na jego podstawie bieżącej bibliografii narodowej – „Urzędowego Wykazu Druków” – odpowiedzialny był Oddział Rejestracji Bieżącej Druków (Rozporządzenie, 1938).

Bieżąca rejestracja bibliograficzna o charakterze urzędowym

S. Vrtel-Wierczyński w 1921 r. pisał, że

jedynie bibliografia oficjalna, oparta o źródła urzędowe [...] osiągnąć może wysoki stopień doskonałości, przynosząc wykazy ściśle i kompletne, wolne od opuszczeń, których się nie ustrzeże wydawca prywatny [...]. Przykład zagranicy, rejestrującej druki współczesne w całym szeregu wydawnictw urzędowych lub półurzędowych („Bibliographie de la France”, „Bibliographie Belgique”, „Bibliografia Italiana”, „Kniżnaja Letopis”) zachęca do naśladownictwa (Vrtel-Wierczyński, 1921, s. 19-20).

„Urzędowy Wykaz Druków” (dalej: UWD) uwzględniał tylko wydawnictwa. W tygodniowych zeszytach rejestrował wydawnictwa zwarte, natomiast co miesiąc do części głównej ukazywał się dodatek „Urzędowy Wykaz Czasopism nowych, wznowionych i zawieszonych wydawanych w Rzeczypospolitej Polskiej” oraz „Wykaz Druków Polskich lub Polski dotyczących” wydanych poza granicami. W latach 1928-1930 UWD był opracowywany przez Biuro Rejestracji Wydawnictw przy Ministerstwie Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. Biblioteka Narodowa przejęła wydawanie UWD dopiero w 1931 r.

„Urzędowy Wykaz Druków” stanowił *de facto* bibliografię państwową, uwzględniał bowiem oprócz poloników publikacje mniejszości narodowych zamieszkujących II Rzeczypospolitą. Taka koncepcja spotykała się z krytyką niektórych bibliografów (m.in. Władysława Tadeusza Wisłockiego na II Zjeździe Bibliotekarzy Polskich w 1929 r.), ale ostatecznie większość bibliografów zaakceptowała takie ramy bieżącej bibliografii narodowej. Na tle wydawanych w okresie międzywojnia bieżących bibliografii narodowych UWD wyróżniała się obszernością rejestrowanych druków. Jej ramy wynikały z uwarunkowań historycznych i stanowiły bezpośrednią kontynuację Estreicherowskiej koncepcji rejestracji narodowej. Co więcej, kryteria doboru materiałów do UWD spójne były z założeniami bibliografii narodowej postulowanej już przez Józefa Andrzeja Załuskiego w *Programma literarium ad bibliophilos, typothetas et bibliopegos tum et quosvis liberalium artium amatores* (Warszawa 1732).

Postulowaną już wcześniej, m.in. przez S. Vrtela-Wierczyńskiego w publikacjach (Vrtel-Wierczyński, 1921, s. 27) oraz na I Zjeździe Bibliotekarzy Polskich w 1928 r. (Richter, 1929, s. 50), rejestrację zawartości czasopism i prasy codziennej, zrealizowano dopiero po II wojnie światowej. W 1947 r. zawartość czasopism ogólnopolskich zaczęła odnotowywać „Bibliografia Zawartości Czasopism” (dalej: BZCz) jako kolejny człon bieżącej bibliografii narodowej. Natomiast zawartość prasy codziennej Biblioteka Narodowa zaczęła bibliografować dopiero w latach 90. XX w. w bazie *Artykuły z gazet i tygodników* (o ile pominiemy zawartość „Trybuny Ludu”, „Życia Warszawy” i – od 1983 r. – „Rzeczypospolitej” uwzględnianych w BZCz).

Przepisy katalogowania

Rozpoczęcie prac nad bieżącą bibliografią narodową przez Instytut Bibliograficzny wymagało ujednoczenia zasad opisu. Według przedmowy do numeru 1. UWD (UWD, 1928, s. IV) za podstawę opracowania przyjęto *Zasady katalogowania w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie* [Projekt], mimo iż kilka lat wcześniej staraniem Związku Bibliotekarzy Polskich ukazały się *Przepisy katalogowania alfabetycznego w bibliotekach polskich* (Warszawa 1923). Jednak środowisko bibliotekarskie nie było jednomyślne w ocenie tych przepisów.

Na I Zjeździe Bibliotekarzy Polskich we Lwowie w 1928 r. postulat opracowania instrukcji zgłosił Józef Grycz (Richter, 1929, s. 47-48). W 1934 r. ukazały się przygotowane przez niego *Przepisy katalogowania w bibliotekach polskich. 1, Alfabetyczny katalog druków* (Warszawa 1934), które jednak nie zostały przychylnie przyjęte przez bibliotekarzy polskich i właściwie nie weszły w życie. Niemniej jednak, w 1936 r. Rada Związku Bibliotekarzy Polskich powierzyła J. Gryczowi zorganizowanie polskiej komisji normalizacyjnej w zakresie opisu.

Przygotowane w okresie międzywojennym przez J. Grycza przepisy, w opracowaniu samego autora i Władysławy Borkowskiej, wznowiono staraniem Ministerstwa Oświaty w 1946 r. pt. *Skrócone przepisy katalogowania alfabetycznego z „Przepisów katalogowania w bibliotekach polskich. 1: Alfabetyczny katalog druków”* (Warszawa 1946). Ministerstwo Oświaty zatwierdziło je do użytku w podległych mu bibliotekach i zalecało do stosowania w innych placówkach. Służyły one polskim bibliotekarzom i bibliografom w zmienianej i uzupełnianej wersji (kolejne wydania: wyd. 2 1949; wyd. 3 1961; wyd. 4 1970; wyd. 5 1971; wyd. 6 1975) aż do wprowadzenia w 1982 r. standardu ISBD.

Rejestracja w UWD obcojęzycznych publikacji wydanych na terenie Polski oraz wydawnictw mniejszości narodowych wymusiły opracowanie dla potrzeb bieżącej bibliografii narodowej zasad transliteracji pism niełacińskich – cyrylicy (dla języków białoruskiego, rosyjskiego i ukraińskiego) oraz hebrajskiego i jidysz. W przypadku tych ostatnich „na życzenie Ministerstwa WRiOP Biblioteka Uniwersytetu Hebrajskiego w Jerozolimie i Towarzystwo Przyjaciół Instytutu Żydowskiego Naukowego w Wilnie opracowały zasady transliteracji z języków hebrajskiego i żydowskiego” (UWD, 1928, s. V).

Statystyczna rejestracja druków

Od początku istnienia niepodległego państwa polskiego prowadzono również statystykę druków. Przez dziesięć lat informację o produkcji wydawniczej na potrzeby statystyki krajowej przygotowywało Ministerstwo Spraw Wewnętrznych (Korpała, 1969, s. 217). W przypadku tej formy dzia-

łałości bibliograficznej można mówić o kontynuowaniu prac rozpoczętych jeszcze w okresie zaborów przez różnych bibliografów (m.in. Karola Estreichera, Jana Muszkowskiego, Mieczysława Rulikowskiego) i instytucji, jak powołany w 1907 r. przez Towarzystwo Biblioteki Publicznej w Warszawie Instytut Bibliograficzny (Czarnowska, 1967, s. 29).

W 1931 r. Instytut Bibliograficzny Biblioteki Narodowej przejął od Ministerstwa Spraw Wewnętrznych obowiązki opracowywania i dostarczania Głównemu Urzędowi Statystycznemu informacji o wielkości produkcji wydawniczej, który następnie ogłaszano w rocznikach statystycznych. Jako dodatek do UWD od 1929 r. publikowano kwartalnik „Statystyka Druków Nieperiodycznych” i rocznik „Statystyka Druków Wydanych w Rzeczypospolitej Polskiej” (obejmujący materiał od 1929 r.) (Korpała, 1969, s. 220). Kontynuacją tych wydawnictw jest ukazujący się do dzisiaj „Ruch Wydawniczy w Liczbach”, wznowiony w roku 1956 rocznik statystyczny, prezentujący informacje o wydawnictwach zwartych i ciągłych wydawanych w Polsce od 1955 r. (z uzupełnieniami od roku 1944/1945).

Zadania bibliografii

Cztery zjazdy bibliotekarzy polskich, które odbywały się w różnych miastach ówczesnej Polski (1928-1936) wytyczyły na lata program działań na niwie bibliografii.

W maju 1928 r., na odbywającym się we Lwowie I Zjeździe Bibliotekarzy Polskich, S. Vrtel-Wierczyński w referacie programowym *Nasz program bibliograficzny* stwierdził:

Wobec nader szczupłych środków materialnych, jakimi rozporządzamy, a wielkich potrzeb i braków w dziedzinie bibliografii, należy ułożyć racjonalny, celowy program naszych prac i przedsięwzięć bibliograficznych. Trzeba uświadomić sobie to, co jest rzeczą najważniejszą, podstawową i niecierpiącą zwłoki, a co może pozostać na drugim i trzecim planie. Należy skoordynować wysiłki i nie dopuścić do marnowania inicjatywy prywatnej, ani poczynań zbiorowych (Richter, 1929, s. 49-50).

W czterech punktach przedstawił najważniejsze zadania stojące przed polskim środowiskiem bibliotekarskim:

I. W zakresie bibliografii ogólnej:

1. Rejestrację całkowitej produkcji drukarskiej Państwa w chwili bieżącej, oraz w związku z tym, unormowanie sprawy „Przewodnika Bibliograficznego”;
2. Uzupełnienie „Estreichera”, działu dawnego (XV-XVIII wiek), wydaniem litery S i następnych;

3. Kontynuację „Estreicherów”, tj. opracowanie i ogłoszenie „Bibliografii Polskiej” wieku XX (za lata: 1901-1925);

4. Ewentualne nowe opracowanie wieku XIX bibliografii K. Estreicherów.

II. W zakresie bibliografii specjalnych:

1. Uzupełnienie i kontynuację istniejących już opracowań większych całości w zakresie poszczególnych umiejętności; przede wszystkim zaś:

2. Uzupełnienie i kontynuację *Bibliografii Historii Polskiej* Ludwika Finkla;

3. Przygotowanie podstaw i gromadzenie materiału na potrzeby kompletnej bibliografii literatury polskiej;

4. Wznowienie bieżącej bibliografii „Pamiętnika Literackiego” (z uwzględnieniem literackiej zawartości czasopism) oraz jej uzupełnienie;

5. Zorganizowanie bieżących bibliografii specjalnych przy każdym czasopiśmie, reprezentującym daną umiejętność.

III. Bibliografia zawartości czasopism i prasy codziennej.

IV. Zorganizowanie prac Państwowego Instytutu Bibliograficznego (Richter, 1929, s. 49-50).

Osiem lat później jedna z przyjętych na IV Zjeździe Bibliotekarzy Polskich uchwał (po wystąpieniu S. Vrtela-Wierczyńskiego z referatem *Organizacja bibliografii polskiej*) głosiła, że Zjazd „porucza Radzie Związku Bibliotekarzy sprawę ustalenia ważności poszczególnych projektów bibliograficznych i zorganizowania prac w zależności od posiadanych środków dyspozycyjnych” (Świerkowski, 1937, s. 38).

Niektóre z postulatów zgłoszonych w 1928 r. zrealizowano jeszcze w okresie II Rzeczypospolitej: utworzono Instytut Bibliograficzny i rozpoczęto wydawanie bieżącej bibliografii urzędowej. W związku z tym zakończono wydawanie opracowywanego przez W.T. Wisłockiego „Przewodnika Bibliograficznego”. Co prawda, W.T. Wisłocki w latach 1929-1933 publikował jako alternatywę dla UWD serię III „Przewodnika Bibliograficznego”, jednak z rokiem 1933 inicjatywę tę zakończył.

Realizację pozostałych postulatów przerwała II wojna światowa i większość z nich możliwa była do spełnienia dopiero po jej zakończeniu. W zakresie bibliografii ogólnej Centrum Badawcze Bibliografii Polskiej Estreicherów w Uniwersytecie Jagiellońskim zakończyło w 2013 r. edycję części staropolskiej „Bibliografii Polskiej” Estreicherów (XV-XVIII w.). Ten sam ośrodek od 1999 r. wydaje uzupełnienia i sprostowania do głównego korpusu bibliografii. Od 1959 r. ukazuje się wydanie drugie „Bibliografii Polskiej” XIX stulecia. Dotychczas ukazało się 20 tomów, z których ostatni wydany w 2016 r. został doprowadzony do hasła *Kraju*. Będąca kontynuacją dzieła Estreicherów kartaoteka druków za lata 1901-1925, opracowana przez J. Muszkowskiego, spłonęła w czasie powstania warszawskiego. Prace nad jej odtworzeniem po wojnie podjęła Biblioteka Narodowa i od roku 1986 wydaje *Bibliografię polską 1901-1939* (ostatni wydany tom 18 (2018) doprowadzony do hasła *Krasu*).

W zakresie bibliografii specjalnych większość powstałych w okresie II Rzeczypospolitej bibliografii dziedzinowych kontynuowano w okresie powojennym. Instytut Badań Literackich PAN opracował i wydał całościową „Bibliografię Literatury Polskiej »Nowy Korbut«”, obejmującą dzieje piśmiennictwa polskiego od czasów najdawniejszych do I wojny światowej (Warszawa 1963-1986) wraz z kontynuacjami dotyczącymi pisarzy XX i początku XXI w. Dokończenia wymaga jeszcze edycja bibliografii osobowych uzupełniających „Nowego Korbuta”. Od roku 1954 Instytut Badań Literackich zaczął publikować bieżącą bibliografię literacką pt. „Polska Bibliografia Literacka”, uwzględniającą materiały od 1944/1945 r. (ostatni opracowany tom obejmuje rok 2003).

Jednak najbardziej burzliwe losy stały się udziałem kontynuacji bibliografii L. Finkla. Prace nad gromadzeniem materiału rozpoczęto już w listopadzie 1917 r. Po raz pierwszy koncepcja *Bibliografii historii polskiej nowożytnej 1815-1865* została przedstawiona jesienią 1925 r. na IV Zjeździe Historyków Polskich. W dniu 27 maja 1928 r. na I Zjeździe Bibliotekarzy Polskich we Lwowie Halina Bachulska przedstawiła komunikat o postępie prac nad bibliografią o rozszerzonym już zasięgu chronologii przedmiotowej do 1914 r. (Richter, 1929, s. 10). Na IV Zjeździe Bibliotekarzy Polskich H. Bachulska poinformowała, że (ewentualnie) w listopadzie 1936 r. ukaże się pierwszy zeszyt przygotowywanej przez Gabinet Nauk Historycznych Towarzystwa Naukowego Warszawskiego bibliografii historii polskiej 1815-1914 (Świerkowski, 1937, s. 37). Jednak z ogromnego warsztatu tego przedsięwzięcia bibliograficznego ocalał z pożogi wojennej tylko wydrukowany w 1939 r. tom wstępny *Bibliografii Historii Polski 1815-1914* pod redakcją H. Bachulskiej, Marcellego Handelsmana i Ryszarda Przelaskowskiego, i to w zdekompletowanej formie. *Bibliografię Historii Polski XIX wieku* zrealizowano więc dopiero po II wojnie światowej, publikując w 1954 r. jej tom wstępny opracowany przez H. Bachulską. W kolejnych dziesięcioleciach wydano tom 1., obejmujący historię lat 1815-1831 (Warszawa 1958), tom 2., części 1-4 – historia lat 1832-1864 (Wrocław 1968-1983) i tom 3. w częściach 1-3 – historia lat 1865-1918 (Warszawa 2000-2017). W międzyczasie rozszerzono pierwotnie przyjęty zasięg chronologii przedmiotowej do roku 1918. Bibliografia nie została dotąd ukończona, obecnie w przygotowaniu jest wolumin czwarty tomu 3. oraz komentarz.

Spośród innych postulatów zgłaszanych na kolejnych zjazdach bibliotekarzy warto odnotować propozycję Stefana Burhardta zakładania ośrodków bibliografii dzielnicowej (regionalnej) i finansowanie ich ze środków Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. Wystąpienie spotkało się z licznymi krytycznymi głosami (Świerkowski, 1937, s. 38). Niemniej jednak, po II wojnie światowej pomysł został zrealizowany i środkami takimi stały się biblioteki publiczne (wojewódzkie i powiatowe). Natomiast nigdy nie zrealizowano postulowanej na tym Zjeździe przez W.T. Wisłockiego bibliografii słowiańskiej (Świerkowski, 1937, s. 38).

Podsumowanie

Dorobek materialny i duchowy poprzednich pokoleń, rozumiany jako dziedzictwo kulturowe, jest wartością przekazywaną następnym pokoleniom, która pozwala określić naszą kulturę, i stanowi ważny czynnik życia i działalności społeczeństw. Trwałość informacji w postaci spisu, założeń metodycznych i ram organizacyjnych działalności bibliograficznej zapewnia ciągłość (trwanie) struktur i procedur, mimo zmieniających się czasów i ustrojów. A programy działań wyznaczają horyzonty kultury.

Bibliografowie polscy okresu II Rzeczypospolitej wiele czerpali z doświadczeń innych krajów (biblioteka narodowa jako centrala bibliograficzna, ustawa o egzemplarzu obowiązkowym, bieżąca bibliografia narodowa składająca się z części rejestrujących różne wydawnictwa, bibliografie specjalne). Swoimi działaniami stworzyli ramy prawne i organizacyjne bibliografii funkcjonujące do dzisiaj. Jednocześnie nawiązywali do koncepcji rejestracji bibliograficznej (wszystko to, co opublikowano na terenie kraju oraz uwzględnienie eksteriorików) i praktyki bibliograficznej drugiej połowy XVIII w. (J.A. Załuski, Jan Daniel Janocki) oraz działalności bibliografów okresu zaborów (Feliks Bentkowski, Adam Benedykt Jocher, Michał Wiszniewski, K. Estreicher, Władysław Wisłocki), dla których dokumentowanie polskiej produkcji wydawniczej było obowiązkiem patriotycznym. To system rejestracji bibliograficznej i ramy prawne działalności bibliograficznej okazują się z perspektywy czasu trwałym dziedzictwem II Rzeczypospolitej. Warto o tym pamiętać w momencie kryzysu, a w takim obecnie znajduje się bibliografia w Polsce. Dla kultury nie ma bowiem nic ważniejszego niż ciągłość (trwanie) tradycji.

Bibliografia

- Birkenmajer, A. (1927). W sprawie Biblioteki Narodowej. *Przegląd Biblioteczny* 1(1), s. 24-40.
- Czarnowska, M. (1967). *Ilościowy rozwój polskiego ruchu wydawniczego 1501-1965*. Warszawa: Biblioteka Narodowa.
- (Dekret, 1919). Dekret w przedmiocie tymczasowych przepisów prasowych. (Dz. Pr.P.P. 1919, nr 14 poz. 186).
- Korpała, J. (1969). *Dzieje bibliografii w Polsce*. Warszawa: Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich.
- Muszkowski, J. (1927). Sprawa książki w nowej ustawie prasowej. *Przegląd Biblioteczny* 1(1), s. 41-83.
- Richter, J.B. (oprac.). (1929). *I Zjazd Bibliotekarzy Polskich we Lwowie (26 V – 29 V 1928)*. Lwów: staraniem Koła Związku Bibliotekarzy Polskich we Lwowie; z zasiłkiem Ministerstwa W.RiOP.
- (Rozporządzenie, 1927a). Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 10 maja 1927 r. o prawie prasowym (Dz.U. 1927, nr 45 poz. 398).

- (Rozporządzenie, 1927b). Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w sprawie bezpłatnego dostarczania druków dla celów bibliotecznych i urzędowej rejestracji (Dz.U. 1927, nr 67 poz. 595).
- (Rozporządzenie, 1928). Rozporządzeniu Prezydenta Rzeczypospolitej o Bibliotece Narodowej (Dz.U. 1928, nr 21 poz. 183).
- (Rozporządzenie, 1938). Rozporządzenie Ministra WRiOP z dnia 31 stycznia 1938 w sprawie
- Statutu Biblioteki Narodowej w Warszawie (Dz.Urz. Min. WRiOP, nr 2 poz. 28).
- Sadowska, J. (red.). (1999). *Polska Bieżąca bibliografia narodowa. Dobór i selekcja materiału*. Warszawa: Biblioteka Narodowa.
- Świerkowski, K. (oprac.). (1937). *IV Zjazd Bibliotekarzy Polskich w Warszawie dnia 31 maja - 2 czerwca 1936 roku. Protokoły*. Kraków [et al.]: „Przegląd Biblioteczny”: Warszawskie Koło Związku Bibliotekarzy Polskich.
- (UWD, 1928) *Urzędowy Wykaz Druków wydawanych w Rzeczypospolitej Polskiej i druków polskich lub polski dotyczących wydawanych za granicą 1928 (1929), (1)1*.
- (Ustawa, 1932). Ustawa [z dnia 18 marca 1932] o bezpłatnym dostarczaniu druków dla celów bibliotecznych i urzędowej rejestracji (Dz.U. 1932, nr 33 poz. 347).
- (Ustawa, 1968). Ustawa o bibliotekach (Dz.U. 1968, nr 12 poz. 63).
- (Ustawa, 1996). Ustawa o obowiązkowych egzemplarzach bibliotecznych (Dz.U. 1996, nr 152 poz. 722).
- (Ustawa, 1997). Ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz.U. 1997, nr 85 poz. 539, z późn. zm.).
- Vrtel-Wierczyński, S. (1921). *Organizacja bibliografii w Polsce. Rzecz czytana na posiedzeniu Wydziału Filologicznego Towarzystwa Naukowego we Lwowie, dn. 7 lutego 1921*, Lwów: nakł. Księgarni Gubrynowicza.
- Zarzębski, T. (1991). *Polskie prawo biblioteczne 1773-1990*. Warszawa: Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich.

Elżbieta Herden

Permanence and Persistence: The Bibliographic Output of the Second Polish Republic as Polish Cultural Heritage

Abstract

Bibliography as a field of practical and scientific activities is rarely perceived by society as an important component of culture that determines its permanence and persistence despite unfavourable external conditions. The Polish state 1918-1939 created legal and organizational frameworks for bibliographic activities. Other significant developments during that period included work on bibliographic methodology. Last but not least the objectives of

bibliographic activities were determined by librarians at conventions organized since 1928. These extensive activities, interrupted or prevented by the outbreak of World War II, have been resumed or successfully continued after 1945.

Key words: bibliography, legal deposit, national library, current national bibliography, special bibliography

Elżbieta Herden

Trwałość i trwanie. Dorobek bibliografii II Rzeczypospolitej jako polskie dziedzictwo kulturowe

Streszczenie

Bibliografia jako dziedzina działalności zarówno praktycznej, jak i naukowej rzadko w świadomości społecznej postrzegana jest jako ważny składnik kultury, który decyduje o trwałości i trwaniu. Polska w okresie II Rzeczypospolitej stworzyła ramy prawne i organizacyjne działalności bibliograficznej. Nie bez znaczenia były również prowadzone w tym okresie prace nad metodyką bibliograficzną. Nie mniej istotne były kierunki prac bibliograficznych wyznaczane przez bibliotekarzy na odbywających się od 1928 r. zjazdach. Szeroko zakrojone prace, których realizację przerwał lub uniemożliwił wybuch II wojny światowej, podjęte zostały na nowo lub były kontynuowane z powodzeniem po 1945 r.

Słowa kluczowe: bibliografia, egzemplarz obowiązkowy, biblioteka narodowa, bieżąca bibliografia narodowa, bibliografia specjalna

